NAŠE ŘEČ

ROČNÍK III. ČÍSLO 3

JOSEF ZUBATÝ:

O ČESKÉM PRAVOPISE.

Občas se ozývají u nás hlasy, žádající, aby se nějak upravil a opravil náš pravopis: ukazuje se, že v některých věcech píše jeden tak, jiný onak, že i v ustáleném způsobu psaní jsou některé nedůslednosti, že náš pravopis je nesnadný, zejména proto, že žádá, aby se v písmě rozlišovaly hlásky, jichž nerozlišujeme v samé výslovnosti (to se týká zejména písmen *i* a *y*). Z hlasů těch jmenujeme zde z posledních let zvláště výklad »O českém pravopise a jeho opravě«, jejž jako přílohu k »Věstníku Dědictví Komenského v Praze« (roč. 1914—15, č. 2) vydal dr. Otakar Kunstovný (v Praze 1914, za 1 K, pro členy Dědictví Komenského za 5 h.).

Snad neprozrazuji úředního tajemství, povím-li zde, že se také v České Akademii uznává za prospěšné, aby se o těchto otázkách uvažovalo: budou se o nich konati porady, o jejichž způsobu ovšem posud nic podrobného není ustanoveno. Ale nebude jistě nazbyt, stane-li se již nyní veřejná zmínka aspoň o některých nejdůležitějších věcech, našeho pravopisu se týkajících: a k tomu konci vzniklo těchto několik stránek. Rozumí se samo sebou, že ani nemohou ani nechtějí býti slovem posledním: jsou jen projevem mínění osobního a účelem jejich jest jen obrátiti pozornost čtenářů »N. Ř.« k těmto důležitým otázkám. Promluvím jen o třech věcech: o označování dlouhých samohlásek, o některých věcech týkajících se etymologického způsobu psaní souhlásek a souhláskových skupin a o písmenech *i*, *y*; bude jistě potřebí, ustáliti pravopis i v jiných kusech (na př. jak psáti po česku slova cizí, kde psáti velká písmena), ale to snad jsou otázky již méně důležité.

Čtenář uvidí, že jsem v otázkách pravopisných velmi konservativní, jakož těžko najíti vůbec pravopis, který by konservativní nebyl. Pravdu má prof. Kunstovný, že je pravopis »pouhý ná-

stroj, kterým dáváme myšlenkám viditelnou podobu«. A pravdu má zase, pokračuje-li, že »při každém nástroji jde ovšem o to, ne aby byl theoreticky sám o sobě dokonalý, nýbrž aby ... co nejlépe sloužil« (10). Nástroj, který se ukázal nepraktickým, upraví si řemeslník tak, aby z něho odstranil vše, co mu zbytečně při práci překáží: ale vidí-li nástroj, jejž vymyslili a jímž po staletí pracovali *řemeslníci dřívější*, dobře si rozmyslí, než jej nahradí jiným, dobře si rozmyslí, než se odhodlá zbaviti jej některých částí, jež se snad zdají zbytečnými; pomyslí si nejprve, že ti jeho předchůdcové snad přece věděli, proč nástroj opatřiti tím či oním. Snad shledá, že se způsob práce změnil tak, že se ta neb ona část nástroje stala zbytečnou, a odstraní ji; ale snad se ukáže přece její účelnost a zachová ji, není-li mu příliš velikou překážkou.

Náš pravopis je prý těžký. Těžký je pravopis každý, jako je těžké samo písmo: ale nevěřím, že by náš pravopis byl tak těžký, jak se mnohým zdá. Vždyť jej vytvořila spisovatelská a písařská praxe několika století (popud, jejž k jeho ustálení dala věda, byl ve svých přímých výsledcích menší, než bychom očekávali). Naučilo se psáti pravopisně tolik pokolení českých v dobách, kdy význam a rozšíření písma a tisku byly daleko menší, než jsou dnes; dřívější pokolení zmáhala ty pravopisné obtíže, ač školství dřívější přece bylo mnohem méně dokonalé než školství dnešní: a pokolení dnešní by jich zmoci nedovedlo?

I. Dlouhé samohlásky.

Že nestejnost délky samohlásek je v jazycích, které mají vůbec po této stránce samohlásky nestejné, velice důležitý úkaz fonetický, nepochybuje nikdo. Jde jen o to, může-li a má-li býti označována v písmě.

Původ písem evropských není posud dosti vyjasněn (vlastně je méně jasný, než býval, dokud se nepochybovalo, že jej máme hledati u Foiničanů). Ale ať původně písmo evropské vypadalo jakkoli, bylo jistě velmi nedokonalé, a označovalo-li vůbec samohlásky, nespokojovalo-li se tím, že se psaly jen souhlásky, jistě se nestaralo o délky. Staří Řekové lišili krátkost a délku jen při samohláskách *e* a *o*, a z dějin jejich písma vidíme, že se k tomuto rozlišování dostali teprv časem (a snad bylo krátké *e*, *o* i samohláska o něco jiná, než dlouhé *é*, *ó*). Ani Římané nelišili v písmě samohlásek dlouhých od krátkých: ale pokusy o to nalézáme v nápisech i u gramatiků (tito pociťovali nedostatek latinského písma zejména při slovech nestejného významu, jež řeč sama liší délkou samohlásky, jako *malus* »zlý«, *mâlus* »jabloň«).

Naši předkové se naučili psáti od západních sousedů středověkými obměnami písma latinského, v němž důsledného označování délek nebylo. Ale i naši písaři pociťovali potřebu, označovati délky, třebas to nečinili hned důsledně: občas najdeme na příklad zdvojenou samohlásku (waam = vám), někdy i dnešní čárku (przyſahú = přísahú, přísahou, wiera = viera, víra, vedle biezieti = běžěti, běžeti). Teprv Hus učil psáti délky důsledně způsobem dnes obvyklým; ale jeho oprava nalézala ohlas jen nenáhle a teprv v 16. stol. se ustaluje pomalu zvyk psáti dlouhé samohlásky s čárkou.

Husův způsob, psáti důsledně dlouhé samohlásky, sám o sobě svědčí o bystrém smyslu filologickém, jakým byl Hus proniknut. I sám znak délky, čárka ležící ve směru písma, je pohodlný, nenutě ruky do pohybu příčného; ve způsobě, jakým se psávají délky v jazycích jiných, shledáváme se proto časem s českou čárkou (na př. v maďarštině), a podobně se označují nezřídka i délky v jazycích národů, které samy nepíší nebo mají písmo neevropské (Angličané, kteří délek v jazyce svém neoznačují, psávají je způsobem naším, kde předpisují jména a slova indická).

Jak ze skutečných dokladů viděti, jest možno délky označovati, ale jest možno stačiti i bez toho. Co jest prospěšnější, zejména nám?

Že označování délek zbytečné není, vidíme již z toho, že se v různých krajích objevovalo: proč by písaři byli vůbec začínali délky psáti, kdyby je k tomu nebyl vedl cit potřeby?

Potřeba nastává zejména, kde se slova a tvary nestejné významem liší jen délkou samohlásek. Dokladů takových je právě u nás velmi mnoho: svátost — svatost, hádá — hada, mytí — mýti, úžiti — užíti, stáří — staří atd. atd. (Kunstovný 25). Je pravda, že pravý význam obyčejně vysvitne ze smyslu celé věty, a pakli ne z věty jediné, aspoň z celé souvislosti. Ale není úkolem písma co možná nejvíce čtení usnadniti? Nestalo se ještě nikdy nikomu z nás, že se v půli věty musil vrátiti, aby poznal pravý smysl slova napoprvé dvojsmysleného? A neroste tato obtíž, počíná-li se věta slovem v psaném tvaru méně jasným? A všeho toho přibývá, čteme-li spis vyplynulý z pera spisovatele, který dovede i s čárkami napsati věty, nad nimiž se nejlepší čtenář musí zamysliti (a jsou prý u nás takoví spisovatelé), anebo čteme-li spis již svým obsahem nesnadnější. A jsou i čtenáři nestejní: některý ze dvou slov vyčte smysl celé věty, jiný jej teprv skládá z jednotlivých slov. Zvláště dítě, které se teprv učí čísti, potřebuje vydatné pomoci písma. Máme tak dost slov, která při nestejném významě znějí stejně (pila, čili, košile v rozličných pádech a číslech

atd.): k čemu je rozmnožovati tím, že bychom odhodili pomoc, kterou naši předkové předstihli jiné národy evropské, která u nás zobecněla již málem od čtyř století, která má pevný základ ve vlastním skladu a znění naší řeči? A vždyť jsou i tvary, při nichž by vlastně jen spisovatel sám dovedl bezpečně říci, jak si přeje, aby se jeho slovo čtlo: přece není jedno, čtu-li baba či bába, mama či mamá, bezpečni či bezpeční? A což zachce-li se spisovateli zabarvovati vypravování nářečím nebo jazykem starším se samohláskovými délkami odchylnými? Úsporné písmo by po této stránce stačilo jen nejvšednější potřebě písma.

Ovšem, prof. Kunstovný míní, že by čárka mohla býti dovolena, kde toho zřetelnost zvláště žádá. Jest jist, »že by se jich užívalo méně a méně (nesměla by ovšem na to být »pravidla«!), až bychom na konec seznali, že je nám jasné všecko. A nežli bychom hyzdili písmo nějakou takovou ojedinělou čárkou, raději bychom čtenáře vydali v nebezpečí, že se bude musit vteřinku zamyslit, aby slovo poznal« (24). Z těchto slov vyčítáme, že prof. Kunstovný aspoň z části uznává, že ty čárečky přece jen nejsou tak nazbyt: vždyť sám praví o požadavku zřetelnosti písma, že »to by byl jistě jediný obstojnější důvod pro čárky«.

Méně věří prof. Kunstovný »významu čárek jaksi výchovnému«, jejich úkolu, šířiti znalost spisovné řeči. Kdo se poněkud poohlédl po českých krajích, ví, že se nemluví všude stejně: a zrovna v délkách samohlásek bývají rozdíly, i kde větších rozdílů není (na př. »Kujebákům« se smějí, že vstávají, když je »půl paty«). Vždyť moravští a slezští Laši dokonce jako sousední Poláci ani dlouhých samohlásek nemají. Mají-li naši bratří ze všech českých krajů znáti spisovný jazyk, který i podle prof. Kunstovného jednotí příslušníky téhož národa, byť i nemluvili zcela stejně (25), musí se mu učiti, ve škole, v kostele i čtením: a jak se naučí vyslovovati Čech, jehož domácí nářečí má jiné délky nebo jich vůbec nemá, samohlásky způsobem spisovným, budou-li počínajíc od slabikářů psány všecky knihy bez znamének délky?

Prof. Kunstovný ovšem rozumí požadavku, aby Čech znal český spisovný jazyk, dosti liberálně. Má jej znáti »především trpně, t. j. tak, aby mu rozuměl, slyší-li jej nebo čte-li jej... Ale požadavek, aby každý dovedl také spisovným jazykem správně mluvit, není již tak samozřejmý. Je opravdu nevyhnutelno, aby každý Hanák od Vsetína, Slovák od Hodonína nebo Lach od Opavy dovedl mluvit správnou, spisovnou češtinou, když přece i vzdělaný Pražan dovoluje si od ní odchylky a mluví alespoň částečně po »našemu«? Žádat to, bylo by velikou nespravedlností

ke krajům, jichž nářečí se značněji uchyluje od spisovné češtiny. A což teprve chtít, aby takový dobrý, hanácký, valašský Čech, který se naučil spisovným výrazům, tvarům, vazbám, ještě také všecky délky správně vyslovoval. To by bylo přece přemrštěné. Nechť se v tom učiní, kolik je možná — zejména ve škole, ale nebude zajisté žádným neštěstím, nedojde-li se až k cíli.«

Že i vzdělaný Pražan vyslovuje často všelijak, je pravda; a nejen na ulici, nebo kde mluví s mužem z lidu, ale i ve »vzdělané« společnosti. Také jsme již o tom čtli několik slov v Guthových »Kapitolách skoro naléhavých««: je to bohužel věc, o níž by bylo možno napsati hned několik kapitol. Ve Francii a v zemích anglických jsou také nářečí, v Paříži a v Londýně prostý lid také nemluví s výslovností, jakou sám slýchá, zajde-li do kostela nebo do divadla: ale přijde-li Francouz nebo Angličan do společnosti opravdu vzdělané, ani se mu nezdá očekávati možnost, že by se v ní setkal s lidmi (mimo cizince), kteří by se prohřešovali proti způsobu mluvení a proti výslovnosti, ve společnosti vzdělané obvyklé. A ozve-li se nějaká citelná úchylka, snad ani pohybem oka nenaznačí, že ji pozoroval, ale cítí ji stejně, jako by se ve společnosti setkal s osobou neúplně oblečenou. My tak citliví nejsme: ale přece jsou místa, na nichž jsme zvyklí slýchati správnou spisovnou výslovnost, kde nás odchylky urážejí nebo ponoukají k posměchu. Na př. v kostele, ve škole, v divadle, snad i u soudu atd. Když jsem se já začal učiti latinsky, byla na gymnasiích výslovnost středověká, nedbající skutečných latinských délek a krátkých samohlásek: říkali jsme *vénit* (přichází i přišel), říkali jsme v 1. i v 6. pádě *mensa* s krátkým *a* atd.: až ve čtvrté třídě, když jsme se dostali k časoměrnému latinskému básnictví, učili jsme se, kde jsou vlastně samohlásky krátké, kde dlouhé. Něco takového by čekalo Čechy a Moravany s výslovností vzdálenou spisovné, kdyby se měli učiti spisovné výslovnosti teprv jako přípravou k životní dráze, kde by jí potřebovali. A kde by se jí naučili, kdyby nebyla naznačena v písmě?

»Budou-li jednou osobní styky hojnější, bude-li *mluvené* spisovné slovo častěji slyšeno, přijde to samo« (Kunstovný 25). Přijde; ale co? Bez pevnějšího základu, jakého lze nabýti jen skutečným učením se spisovnému jazyku, bude mluviti každý po svém, a výsledek bude míchanice bez ladu a skladu. Ale prof. Kunstovný sám připouští možnost, že by někomu přece nestačilo, co by pochytil sluchem z řeči jiných. »Kdyby na př. takovému nějakému horlivému Slezanovi šlo o to, aby se naučil správným délkám, *vzal by do rukou knížku čárkovanou... (prozatím by nebylo třeba takových vydávat, učil by se prostě z některé, tištěné*

ještě starým pravopisem).« Až by se spotřebovaly staré knížky, tištěné starým pravopisem, natiskli bychom snad nových, anebo snad nenatiskli, protože by již každému bylo jedno, jak kdo mluví. Dnes ty čárečky nikomu nepřekážejí, a kdo by se chtěl pořádně naučiti spisovné řeči, potřebuje jich: proč jich nenechávati na pokoji?

Ani na cizince nesmíme zapomínati. Také ti se učí česky, doufáme dokonce, že jich bude přibývati: a z domova si nepřinášejí tolik přirozené znalosti češtiny, co jí máme my. A ti přece musí také věděti, kde je samohláska krátká, kde dlouhá?* »Ve velkých slovnících, v mluvnicích, v učebnicích pro cizince by se délka značila« (Kunstovný 26). Také Slováci se chtějí učiti česky Těm by stačila malá mluvnice s malým slovníkem, z nichž by poznali rozdíly mezi oběma jazyky: ty by se jim asi tiskly s čárkami. A protože je nejpohodlnější pomůckou, učí-li se člověk jazyku tak blízkému, jako sobě jsou čeština se slovenštinou, čte-li v jazyce, kterému se chce naučiti (užívaje ovšem každé příležitosti, aby si jím mohl pohovořiti), budeme snad posílati na Slovensko knihy, tištěné starým pravopisem; aspoň se jich zbavíme rychleji, a s výdělkem. Snad se nám podaří také Slováky přesvědčiti o zbytečnosti čárek v slovenštině (beztoho jich mají méně): od nich si budeme zase kupovati jejich starší knihy. A tak budeme míti slovníky dvojí, učebnice dvojí, písemnictví dvojí, pro lidi, kteří se chtějí opravdu naučiti spisovné mluvě, a pro lidi, kteří se obejdou i bez ní.

Čtenář vidí, že nemám ani za potřebné ani za prospěšné, abychom se vzdávali označování délek: naopak se mi zdá, že bychom měli býti vděčni svým předkům, kteří se nám k tomu postarali o způsob tak pohodlný. Že je i v té věci v našem pravopise dosti nesrovnalostí, jichž bychom se měli zbaviti, rád uznávám. I v tom se srovnávám s prof. Kunstovným, že se v takových věcech pravopis má shodovati se skutečnou výslovností oněch krajů, jejichž jazyk je základem naší spisovné mluvy (leda že by snad někde více práva přisoudil výslovnosti starší než jejím novým obměnám: bez konservatismu není žádný spisovný jazyk, aspoň ne u národů, které mají delší osvětový život).

Jeden z důvodů k odstranění čárek je prof. Kunstovnému také nepěkný a neklidný vzhled písma, jenž jimi vzniká. »Písmo bez čárek méně obtěžuje zrak, je tedy zdravější a proto se nám také zdá hezčím než čárkované. Netýká se to ovšem jen čárek, také háčků a teček. Čím méně je znamének nad řádkou, čím méně

* Kdo z nás nenaříkal na př. na ruský pravopis, nelišící slabik přízvučných a nepřízvučných, když se učil ruštině?

tedy musím číst »na dvou řádkách«, tím je vzhled písma klidnější, čím je jich více, tím je jaksi roztříštěnější« (24). To je pravda. Ale bez znamének nad písmeny se neobejde ani Kunstovný (č, ě atd.), a ubylo-li mu jich odstraněním čárek, aspoň něco mu jich přibylo označováním měkkosti na zubnicích před i (ňikdi, ďiťe, ďivadlo atp.).

II. Dlouhé samohlásky ú,ů.

Nad samohláskou *u* označujeme délku dvojím způsobem: jinak nad počátečním *u*, jinak mimo počátek slova. Je to pravopis z části historický, z části etymologický: podle původu jen *ú* je z původního dlouhého *ú*, kdežto *ů* je z původního *ó*, které se v dějinných dobách našeho jazykového vývoje změnilo nejprve v dvojhlásku *uo*, pak v dlouhé *u*, psané *ů* (*mój*, *muoj*, *můj*).

Kdo má za zbytečné písmem rozlišovati samohlásky dlouhé od krátkých, zachová se stejně i zde a nebude se starati, má-li rozdíl mezi posavadním *ú* a *ů* zachovati či nic: bude stejně psáti *urozeny*, *uroda*, *muj*. My bychom rádi znaménka délky českému pravopisu zachovali: poradíme, aby rozdíl onen zůstal, aby se psalo jako posud *úroda*, *můj*, či aby se rozdíl vyrovnal, a budeme psáti stejně *úroda*, *múj*?

Ú se vlastně dostalo do nového pravopisu neprávem, anebo aspoň nedůsledností. Staré *ú* se změnilo časem v nářečích středočeských všude v *au*, později v *ou*, ať bylo na začátku slova či mimo něj: za staré *úroda*, *úzkost* dnes lid říká ouroda, ouzkost stejně, jako *louka*, *roukou* za staré *lúka*, *rukú*. A píšeme-li samohlásky v podstatě, jak se vyslovují v středních Čechách dnes, neměli bychom psáti jinak, kde za staré *ú* na začátku slova máme *ou*. Jak tato nedůslednost vznikla, nebudeme zde vykládati, protože to není ve všech podrobnostech docela jasné (snad se *ú* na začátku slova drželo déle než jinde, snad někde píšeme i *ú*, kde bývalo *u*): ale neprojevují-li jiní chuti, měniti něco na způsobu nynějším, nemáme k tomu chuti ani my. Spokojujeme se tím, že píšeme i vyslovujeme na začátku slova a ve složeninách slov takových *ú* (*úroda*, *neúroda*; *úžiti*, *zúžiti*), jinde *ou* (*louka*, *vedou*). Snad se objeví časem *ú* i mimo začátek slova ve slovech cizích, uzná-li se potřeba psáti v nich délky na samohláskách důsledněji, než se děje nyní (*tinktúra* atp.), ale to jest otázka budoucnosti.

Máme tedy psáti dále *úroda*, *úmysl*, ale jinde samohlásku zvukově touž jiným způsobem, *můj*, *Karlův*? Zdá se mi nejprospěšnějším zachovati způsob posavadní: nejen proto, že jsme mu dávno uvykli, ale i z příčin jiných.

Pravidlo, jež neklamně poví, kde psáti *ú*, kde *ů*, je docela

snadné. Na začátku českých slov piš *ú*, jinde *ů*. Že by slova jako *vůbec* (z *v óbec*), *vůči* (*v óči*) obyčejného žáčka mátla, snad se báti netřeba: neuvědomí si tak hned, co v nich vězí, a když si to uvědomí, dávno je umí psáti. Když my jsme chodili do školy, měli jsme ještě jiné pravidlo: *ů* piš, kde totéž slovo nebo týž kmen má i tvary s *o* (*vůl* — *vole*, *můj* — *moji* atd.). Ale toto pravidlo dnes snad by bylo již nedovoleným zatěžováním dětské mysli?

Máme však důvod dosti podstatný, abychom hleděli zachrániti *ů* vedle *ú*. V nářečích moravských a slezských naše české *ů* leckde zní jinak než *ú* (říká se někde *nóž*, jinde *nuož*, *nuóž* a pod.); a zejména Slováci vyslovují *uo*, což píší *ô* (*môj*, *ķôra* atd.). Usnadní se Moravanům i Slovákům vnikání v náš jazyk spisovný, rozlišují-li se v písmě hlásky u nich nestejné, u nás stejně znějící. A konečně snad nikomu neškodí, zná-li trochu podstatněji rozdíl mezi hláskami původně docela různými, než by poznal, kdyby je psal stejně? A spíše pozná také souvislost našich slov se stejnými slovy jiných jazyků slovanských, kdo si je tohoto rozdílu vědom: i Poláci píší hlásku *u* jinak, totiž *ó*, kde vznikla z původního *ó*, na př. *mój*, *moja* (*ma*), *moje* (*me*) = č. *můj*, *moje* (*má*, *mé*).

(Budoucně dale.)

BOHUMIL HAVRÁNEK:

O LÉKAŘSKÉM SLOVNÍKU.

Čeština vědeckých spisů není nikterak utěšená, o tom by nevznikl spor ani mezi filology ani mezi odborníky. Nutno si však též uvědomovati příčiny ubohého stavu. Obtíže jazyka vědeckého jsou nepoměrně větší než nesnáze jazyka literárního.

Odborné slovníky a fráze jednotlivých věd jsou tvořeny *uměle*, vědomě, často úplně bez opory přirozeného, zpravidla nevědomého tvoření lidového a jen některé obory aspoň částečně mohou užíti i pokladu jazyka obecného. Již samo toto *umělé tvoření* jest nebezpečným úskalím, kterým proplouti dovede jen tvůrce, nadaný jemným citem jazykovým, a dobrý znalec vlastností jazyka; a rozhodný soud o každém výrazu uměle vzniklém pronáší vždy jen volný výběr skutečné prakse jazykové.

Ale odborný jazyk se tvoří uměle dokonce ještě za vlivů jazyků cizích, někdy až nepřátelských. Předně *logické myšlení* vědecké chce vnutiti jazyku pojmovou přesnost, chce vyjádřiti přesný logický postup i v jazyce, chce zřetelnou jasnost výrazu a pravdivý významový vztah k věci.

Za druhé jest to *vliv cizího jazyka*, u nás hlavně vliv německého jazyka. Tato věc doléhá na nás tíže než na velké národy a má tedy tuto bolest náš vědecký jazyk na víc. Je proto povinností i učence i filologa, aby si toho byli plně vědomi a navzájem si pomáhali odstraňovati tuto překážku. Vliv němčiny pronikl již hlouběji, než aby zmizel, odstraní-li se pouze vláda německé vědecké literatury.

Ale i proti ostatním překážkám lze bojovati, a to úspěšně bojovati; to dokazuje skvělé francouzská literatura vědecká. Je k tomu potřeba, aby každý znal jazyk, vycvičil se také v stilistickém umění a pamatoval svých čtenářů. Důležitými činiteli v tomto boji jsou *vědecké příručky*, z nichž se žák učí svému vědeckému oboru a zároveň i jeho jazyku; ty přinášejí nejvíce dobra i zla, nejrychleji šíří nevhodné názvy a hrozné vazby, a zase nejlépe mohou pomáhati k nápravě a čistotě jazyka. Podobně působí i odborné učebnice školské. Proto je nutno, aby si »Naše Řeč« důkladně všímala jazyka vědeckých příruček i školských učebnic a aby i jejich autoři byli si vědomi svých povinností nejen k vědě, ale i k jazyku.

I vědečtí odborníci jsou si vědomi nedostatků svého jazyka a jeho obtíží a proto si jednotlivé obory pomáhají aspoň tím, že sestavují čas od času praktické slovníky odborné.

V této práci přísluší čelné místo vědě lékařské. O slovníku lékařském pracoval již od let třicátých Ant. Jungmann, v letech padesátých Čejka a Staněk.* Mnoho jejich názvů čerpáno bylo ze starých českých knih lékařských. Zatím vzrostla česká literatura lékařská, přibyly i jiné slovníky lékařské, ale lékaři sami pozorovali s trpkostí, že vedle menšiny spisů s krásným jazykem »snad ve většině případů nacházíme řeč nedbalou, sloh nepilovaný, kostrbatý, výrazy barbarské.« (Úvod Slovníka lékařského str. 1.) Proto byl připravován na podnět IV. sjezdu českých přírodozpytců a lékařů praktický Slovník lékařský, aby bránil aspoň záplavě cizích výrazů. Na jaře před válkou, r. 1914, vyšel I. díl (A—L), pořádali jej prof. Janovský, Panýrek, Pelnář a Veselý. Za mezinárodními hesly latinskými, řeckými, německými nebo i z jiného jazyka světového uváděn zčeštěný název cizí, užívá-li se ho, a pak český název; jen u hesel méně známých připojen i vý-

* Ant. Jungmann vydal slovník lékařský v Kroku III. r. 1836 a pak v příloze ke Klácelovým Moravským novinám r. 1850.

Čejka uveřejnil tři sbírky lékařské terminologie v Čas. čes. mus. 1848 a v příl. k roč. 1851 a 1853 a čtvrtou v Živě VI. r. 1858.

Staněk vydal r. 1863 Slovník lékařské terminologie (tento Staňkův Slovník není uveden v seznamu literatury Slovníka lékařského a u sbírek Čejkových omylem pro všechny tři roč. rok 1853).

klad. Cíl práce je praktický. Nové české názvy redaktoři zcela právem tvořili jen zřídka, chce Slovník tedy býti praktickým přehledem dosavadního českého názvosloví lékařského.

Podrobuji-li Slovník stručnému rozboru filologickému, nechci tím nikterak snižovati ceny této práce; vždyť naopak i tento rozbor ukáže vážnost snahy redaktorů i po stránce jazykové, a výtky, které obsahuje, týkají se vůbec slovníka lékařského a částečně i slovníka každého vědeckého oboru. Chci jen na tomto Slovníku lékařském jako na vhodném příkladě ukázati některé obecné vady lexikální stránky českého jazyka vědeckého.

Historickým vývojem věcí je dáno, že *Slovník lékařský* je z valné části utvořen uměle, je *překladem* mezinárodních odborných výrazů latinských, v nové době slov jazyků živých, jež mají velkou vědeckou literaturu. Takového původu byl i Slovník lékařský staré češtiny, byl utvořen uměle a tedy staré svědectví není nikterak zárukou správnosti nebo českosti, i nehledíme-li k úplnému přerodu odborného slovníka mezinárodního.

Překlad nešťastně utvořený je horší než cizí název a zvláště zdomácnělý název cizí nebo název pro věc úplně odlehlou. Proto nelze nikterak vytýkati Slovníku, že některých hesel vůbec nepřekládá a uvádí jen název cizí nebo zčeštěný; na př. antitragus (24), chromatický (60), dynamika a dynamický (92), bod fixační (11) a m. j. Těchto nepřeložených názvů je menšina, vždyť právě cílem Slovníka jest, aby rozšířil znalost českých názvů a čelil spoustě nečeských slov v lékařské literatuře. Čteme skutečně často v lékařských spisech českých úplně zbytečně na př. o abscessu (hlíze), affekci (onemocnění), perkussi (poklepu), pleuře (pohrudnici) atd.

První chybou, které se lehce dopouštějí české názvy, je, že *zbytečně otrocky napodobují* cizí vzor: na př. amnesia (16) přeloženo bezpamětí, bezpamětnost, nepamětnost (pak výklad), ač pojem zde vystihuje i české běžné »ztráta paměti«, »slabá paměť«; ambitieux délire blouznění slavomamné (15), stačí slavomam; Dämmerungszustand mrákotný stav (75), říkáme prostě mrákoty; mezižeberní neuralgie, mezižeberní nerv podle intercostalis, ač stačí úplně jen žeberní neuralgie, žeberní nerv a j. p. Také příliš snad vžilé slovo »chudokrevný« je podle něm. blutarm, správnější je nedokrevný (srov. nedochůdče, nedopita, nedopalek a j.), Slovník lékařský užívá obojího; zbytečným germanismem je velmi rozšířené: zaujatá hlava, zaujetí hlavy (Eingenommenheit des Kopfes 76) m. těžká hlava, tupá hlava. V současné lékařské literatuře setkáváme se dokonce i se slovem odpomoc podle něm. Abhilfe m. pomoc.

A stejně otrocky jsou napodobena nesčetná složená slova mezinárodního odborného slovníka, který ovšem není v tom nikterak omezován, poněvadž užívá prvků jazyků mrtvých. Jazyk živý musí dbáti svých živých typů a češtině je cizí tak volné tvoření slov složených. Mnohá z těchto složených slov jsou jedním slovem jen pro oko a nejsou o nic kratší ani pohodlnější než dvě slova nesložená.

Často lze lépe užíti přídavného jména s podstatným, na př. krátké prsty m. krátkoprstí (brachyodactylia 47), různá lomivost oční m. různolomivost oční (anisomtropia 20), těžké pocení m. těžkopotivost (anaphoresis 18), líné, pomalé mluvení m. lenomluva (bradyphrasia 47) a dokonce dvojvědomí (88) za něm. doppeltes Bewußtsein, — dvojí vědomí, dvojité vědomí. Stejně místo červenovid (erythropsia 110), modrovid (cyanopsia 73), rudovid (haemalopia 146), žlutovid (Gelbsehen 111) lépe červené vidění, modré vidění, rudé vidění, žluté vidění; místo vnitroblána vnitřní blána a p.

Jindy překládáme složená slova přívlastkovým spojením dvou jmen podstatných, na př. léčení vodou, jak také má Slovník na str. 168 pod heslem hydrotherapia m. vodoléčba, vodoléčitelství (167, 168); spis o lécích (úřední) m. lékospis (dispensatorium 86). Vedle mužoděs (androphobia 18) má i Slovník: úzkost před mužem, n. vedle chorobopis (206 Krankengeschichte) na str. 207 popis nemoci, zpráva o nemoci (Krankheitsgeschichte); místo správný barvovid (euchromatopia 111) — správné vidění barev, m. barvoslepost (daltonismus 76) lépe Slovník na str. 5 nevidomost barev nebo slepota na barvy.

Složená přídavná jména rozvádíme ve vazby: bezhrdlá děloha (6 acollis uterus) — bez hrdla; léčiva protibolestná (antalgica 22) — proti bolesti; léky protidavné — proti dávení a j.; i Slovník sám užívá těchto spojení, na př. léky proti padoucnici (22) a j.; m. novotvořené fermenty (1) — nově tvořené fermenty.

Z vazeb bez ruky, bez nohy, bez nosu tvořila se složená přídavná jména bezruký, beznohý, beznosý a stále se tvoří; tvořila se z takových vazeb také podstatná jména typu bezcestie, bezprávie, ale dnes se již netvoří, a proto nelze plně souhlasiti hned s celou řadou podstatných jmen takovým způsobem utvořených, byť se i některá taková jména nová plně ujala, jako bezvědomí. Na str. 5. je na př. bezretí* (achilia), bezručí (achiria), bezžlučí (acholia), na str. 6. bezelbí (acrania), bezpotí (adiaphoresis 7) a m. j.

Jsou v slovníce i jiná příliš umělá a nečeská složená slova, na př. jen rdivoplachost (ereutophobia 108), hruškohlavost a hruško-

*) Nevyhovuje ani hláskoslovně; má býti aspoň bezertí.

hlavec (apiocephalia, apiocephalus 24), srázoplachost (Höhenangst 162).

Nechci zatracovati všech složených slov; jsem si dobře vědom, že se žádné názvosloví bez nich neobejde, srov. i mluvnické názvy: hlásky retozubné, předopatrové, zadopatrové, názvosloví, kmenosloví atd., a nejsou také všechna složená slova v jazyce českém tak úplně cizí, ale nelze z této možnosti dělati pohodlné pravidlo a tvořiti z pohodlnosti spousty slov složených beze všeho zřetele k daným živým vzorům jazykovým.

Některá složená slova i nečesky tvořená se již vžila a je těžko je nahrazovati jinými, jako na př. protijed (13, je již z doby obrozenské), náhrada odjed (22) je úplně zbytečná a o nic není lepší. Jindy netřeba snad cizí slovo ani překládati, raději biologie než umělé životověda. Někdy ani starší překlady nejsou vhodné: na př. obojňák nevhodně překládá androgyne (18) a hermaphrodit (157) a obojňáctví androgynia, třebaže jsou ta slova utvořena již poč. 19. stol., a stejně nevhodné je nové slovo dvojatec adelphus (7). Místo obojňák lepší by bylo obojpohlavní adj., jako subst. obojpohlavní člověk, je již také v Jungmannově Slovnice, a androgynia pak obojpohlavnost. Ve smyslu slova dvojatec užívá dnes literatura slova dvojník.

Snazší jest práce a vděčnější tam, kde můžeme užíti také slov a frází, vzniklých *přirozeným vývojem jazykovým*. Zde je jazyk lékařský ve výhodnějším postavení než mnoho jiných oborů, neboť obecný jazyk i nářečí musí označovati svým způsobem různé nemoci; tyto názvy se ovšem často vůbec nehodí jazyku vědeckému pro svou nepřesnost a příliš velký rozsah a proto se jim vyhýbá. Dále jsou v lidovém jazyku názvy a obraty pro výrazné vnější příznaky chorobné a pro subjektivní příznaky, pro bolestné pocity tělesné. Zvláště z těchto výrazů možno lehce těžiti i v odborném spise, aniž ublížíme přesnosti vědecké. Na př. bolest je pichlavá, štiplavá, škubavá, loupavá, trhavá, vrtavá, pálivá, žíravá a snad i jiná. Netřeba mluviti jen o bolesti hlavy, o bolesti v kyčli a p., obecný jazyk často mluví o bolestech hlavy a p., i když nechceme zaváděti podle většiny nářečí »bolení zubů, bolení hlavy atd.« Místo pacient cítí, má bolest v rameni, v noze a pod. lze lépe říci podle obecného usu: bolí ho noha a p. Četl jsem neobratné věty: obličej je pokryt potem, obličej je pokryt studeným potem, místo: pot teče po obličeji, potí se v tváři, na obličeji (na tváři) se vyráží studený pot.

Vydaný Slovník lékařský také béře vhodná slova z obecného jazyka, na př. motolice (16), vychrtlý a m. j. Materiálu jen dialektického Slovník neužil, ale to nelze vytýkati. Vždyť ho

vlastně ani neznáme. V slovnících je příliš málo a národopisné články o lidovém léčení*) popisují výhradně jen způsoby lidového léčení a z tohoto léčení by prece i nejzarytější milovník svérázu sotva co dovedl vytěžiti pro vědecké názvosloví lékařské. Ale i jinak výrazy nářeční, zvláště těch, z nichž nečerpal přímo spisovný jazyk, lze přejímati jen velmi opatrně a kriticky. Nemohu souhlasiti na př. s tím, že Slovník lék. (12) překládá něm. Heimsucht, Heimweh jen vých. mor. dial. slovem tesknice, když máme český výraz »domácí nemoc«, známý na př. jen z povídky Bož. Němcové »Karly«.

Někde Slovník místo běžných slov obecného jazyka uvádí slova hledaná, ať již zastaralá nebo nově tvořená: na př. ozubený (gezähnt 137), o živých tvorech říkáme zubatý; Glatzkopf (139) holohlavost, plešatost a ne prostě pleš; euphoria (111) pocit zdravoty m. zdraví; nemoci věznicové m. žalářní; oploštělý nos (2), oploštiti, oploštění (3) m. zploštělý, zploštiti, spuchlý (136) m. opuchlý, zneschopnělost m. neschopnost (chorobná zneschopnělost tvářiti se dle stavu duševního 16) a m. j. Brady — v složených slovech často překládáno přídavným jménem zleněný, snad již příliš vžitým, na př. zleněný tep (6), zleněný pohyb srdce (17), zleněné trávení, zleněné dýchání (ib.) m. zvolnělé, pomalé, volné, ač i v Slovníce bradyphagie přeloženo: chorobně zvolněné polykání. Také místo horní končetiny a dolní končetiny lze prostě říci ruce a nohy tam, kde se netřeba báti nedorozumění.

Na mnohých místech klade Slovník vedle sebe české názvy dobré a názvy zastaralé nebo vyumělkované; činí tak jistě proto, aby poučil i o nesprávných nebo vhodných názvech českých, neboť pro praksi třeba je také znáti. Ale aby snad jich neobrozoval nebo nešířil i proti svému úmyslu, bylo by vhodno takové názvy nějak označovati (na př. uzavříti do závorek): na př. vodoléčitelství (168), odjed (22) a j. nebo zastaralé spuzení vlasů (30), hladomření vedle smrti hlady (Hungertod 166), a zvláště *dřebení* (katalepsie — ztrnulost, utkvělost, dvakrát na stránce 193 a j.): toto slovo vzniklo z *nepravé glossy* slovníka Mater verborum »drebnu« a tedy naprosto nezasluhuje, aby je snad uměle zachovávaly slovníky při životě.

---

*) Lidové léčení. Čes. lid VI. str. 121 sl.: I. A. Tomíček, Z lidového léčení ve východních Čechách. II. M. Václavek. Z lidového léčení na Mor. Valašsku. III. Bl. Čížková. Jak lid východoslezský »doktoří«. J. Čižmář. O domácím lékařství lidu slovenského v Čas. Mat. Mor. XVIII., 14 a j. J. Valchář, Prostonárodní lékařství na Dolnokralovicku. Nár. sbor. československ. VIII., 132., a úplně stručné články: M. Václavek, Lidové léčení na Valašsku, Čes. lid XXI, 459. B. Čížková, Jak lid slezský léčí nemocné. Čes. lid XXII. 313. K. Ledecký. Lidové léčení v Pošumaví. Čes. lid XXIII. 191.

Vedle odborného slovního pokladu jest neméně důležitá fraseologie každého odboru; o ní se však z tak stručného slovníku, jako jest tento Slovník lékařský, nedovídáme téměř nic, a proto také jsem se omezil téměř jen na slovník.

Co se týče všeobecné stránky jazykové, našel jsem některé nedostatky a chyby dnes obecně rozšířené. Je zajímavo, že některá hesla jsou skutečně téměř bezvadná a nemají chyb, které se vyskýtají v jiných heslech.

Slovník odchyluje se někdy od spisovného jazyka v délce, pravopise a tvarosloví; píše na př. tkaň (95 a p.) m. tkáň, v žlazách, žlazový atd. (7) místo žlázách, žlázový, sesláblý (19) m. zeslábly, sesílený (4) m. zesílený, spůsobiti (4), jinde správně způsobiti, srdce stučnělé (69) m. ztučnělé, smrť (9) m. smrt, sirovatčina (45) m. syrovatčina (45), lisý (138) m. lysý; ku měření m. k měření a vůbec ku se těší neoprávněné oblibě; protnutí (92), sejmutí (2), vyjmutí (108), ač na str. 63 správně protětí. Zbytečně se připojuje zvratné zájmeno se k podstatným jménům slovesným: udýchání se (20), slunění se (25), postění se (29), rdění se (38), zapýření se (110) a m. j. Archaismem je tvar uspěšování (anticipatio 23) m. nově zkráceného uspišovati, uspišování. Kostiec má gen. kostce, chybně tedy kostrči (21). Nesprávně na str. 188 Janusova hlava (Janiceps) m. Janova hlava; Alexander-Adamova operace (13) m. Alexandrova-Adamova operace.

V kmenosloví bije do očí nejistota v tom, kde lze užíti podstatných jmen slovesných na -ní a kde ne. Na jedné straně se těmto substantivům Slovník přes příliš vyhýbá a uměle tvoří jména oblíbenou příponou -ba nebo i jiná neobvyklá jména. Tak často čteme na mnohých místech dnes již dosti rozšířené léčba, na př. léčba odváděcí (2), léčba vzduchem (9), snaha léčby (14) atd., kde většinou lze úplně dobře říkati léčení, jak také na př. na str. 14 celkové léčení, 36 lázeňské léčení. Novými tvary: dělba, tvorba a dokonce měrba nelze vždy nahraditi obvyklá slova dělení, tvoření, měření (dělba práce 26, tvorba pojmů 39, tvorba krve 147, měrba dávek 88). Stejně místo umělých tvarů: stah končetin (28), třes (36), zástava vývoje, zákrs (42), úbyt vlasů (146) lze přirozeně říkati: stahování, třesení, zastavení, zakrsnutí, ubývání, místo zákrok (161 a j.) zakročení nebo ještě lépe pomoc, m. vysílení z vyhladovělosti (! 192) řekneme vysílení z vyhladovění nebo z hladu.

Na druhé straně setkáváme se opět s těmito slovesnými jmény podstatnými tam, kde nejsou běžná a kde je lze lehce nahraditi jmény obvyklými: na př. ablepharia vrozené chybění víček (2),

acephalochiria vrozené scházení hlavy a horních údů (5), akroteriosis sehazení končetin (12) místo vrozený nedostatek víček atd., autoskopia přímé nahlížení do hrtanu nemocného (35) m. přímý pohled do hrtanu, hladovění (34) m. hlad, aschistodaktylia (29) vrozené srostění prstů m. srůst (jak i na str. 66 přeloženo concretio) prstů nebo srostlé prsty, stejně hapalonychia změknutí nehtů (151) m. změklé nehty nebo měkké nehty, jak i Slovník uvádí.

Z jiných chyb aspoň ještě upozorňuji na úplně zbytečné »sloužící« v těchto příkladech: výtažky z bakterií sloužící k očkování (34), nástroj sloužící ku(!) vytažení trepanované hlavičky plodu (71), nástroj sloužící ku(!) zvedání vtlačených částí kostěných, a na nečeský pořádek slov na mnohých místech, jako na př.: nevyvinutost plic úplná (25) m. úplná nevyvinutost plic nebo zcela nevyvinuté plíce; zastavení srdce úderem na břicho žáby způsobené (141) m. zastavení srdce způsobené úderem atd., rýha úponu bránice na křivičném hrudníku odpovídající (152) m. rýha odpovídající úponu bránice atd., pokus o vysvětlení jevu nedosti opodstatněný m. nedosti opodstatněný pokus o vysvětlení jevu nebo místo slova opodstatněný, utvořeného Zlobickým, odůvodněný, jež je běžnější, třebaže je také nově utvořeno.

Nedopatřením asi přeloženo Anschauung (22) náhled m. názor; slova náhled užívá se nesprávně vlivem němčiny obyčejně ve významu: mínění, Ansicht; nebo na str. 33 ausbrüten vyseděti, vylíhnouti se (!). Některá hesla jsou zbytečná: na př. Keule palice, kyj (191), Kälte chlad (190), Konferenz porada (204) a j.

Nespornou předností Slovníka lékařského je, že rychle vyhověl skutečně nutné potřebě, i když snad v lecčems věcí prozatímní. Redaktoři byli vedeni upřímnou snahou prospěti právě jazykové stránce lékařské vědy a vykonali práci opravdu záslužnou. Že přes to lze činiti výtky po stránce jazykové, nepřekvapí nikoho, kdo jen poněkud blíže poznal obtíže každého odborného názvosloví. Touto nesnadností věci omlouvám i já své poznámky, jež také nikterak nevyčerpávají materiálu Slovníka, najde-li v nich opět lékařský odborník nedopatření nebo chybu. Ukazují jen, že by byla práci prospěla i revise filologická, ale nemohu v ničem trvale rozhodovati. K jakéholiv dokonalejší úpravě je nutná společná práce, těžká a nevděčná.

Se stanoviska jazykového vyplývají z toho rozboru pro každou podobnou práci, pro každý slovník vědeckého oboru asi tyto stežejní zásady:

1. Cizích názvů užívejme jen měrou nejmenší a nikdy tam, kde možno věc říci beze všeho i běžnými slovy českými. Ale na druhé

straně není třeba užívati stůj co stůj a vždy i násilně tvořených českých názvů za každý cizí název, zvláště je-li to název zdomácnělý nebo zčeštěný nebo jde-li o věc úplně odlehlou.

2. Dbejme toho, aby české názvy nebyly nikdy otrockým překladem doslovným cizích názvů, překladem, který se příčí zákonům jazyka mateřského. To platí i o slovech složených; mnohdy spojení syntaktická lépe vyjadřují pojem než jen zdánlivě jednotná slova složená.

3. Kde se můžeme opříti o obecný a lidový jazyk, těžme z té výhody plnou měrou, poněvadž tak unikáme úskalí umělého tvoření; ovšem je to možno jen potud, pokud to dovolí logické požadavky vědeckého jazyka. Ale slovy omezenými jen na některá nářečí nemůžeme nahrazovati nikdy slova jazyka obecného, čerpaná z těch nářečí, která tvoří podklad jazyka spisovného.

4. Tvoříme-li slova, čiňme tak především podle živých typů přirozeného tvoření jazykového.

5. Podle stejných zásad vybírejme i mezi slovy již utvořenými; užitá slova a dnes obvyklá lze nahraditi novými jen velmi zřídka a jen, je-li to skutečně nutno.

6. Odborný slovník jest částí spisovného jazyka a jest podroben proto zákonům a pravidlům jazyka spisovného.

Jest na češtinářích, aby se ujímali této velké, ale nutné práce v odborném názvosloví a nevyhýbali se jí, a jest i na časopise »Naše Řeč«, aby tuto práci podporoval, všímal si jí a soustřeďoval ji.

Úvod Slovníka lékařského je ukončen výzvou k těm, kteří si přejí přísně vědeckého zpracování názvosloví lékařského a jsou ochotni pracovati, aby přispívali k monumentálnímu dílu slovníkovému, které právě podniká Česká akademie. Té pomoci chystaný Slovník jazyka českého potřebuje. A teprv, až budeme míti tento Slovník, jenž má obsahovati v historickém vývoji celý nový český jazyk, pak bude možno poměrně lehce upraviti trvale a co možná dokonale každé názvosloví odborné, pokud ovšem o trvalosti možno mluviti u živého jazyka. Pak teprv budou překonány hlavní obtíže podobné práce dosavadní, její nejisté tápání a nutná větší prozatímnost, než jaké žádá vývoj jazyka a vývoj vědecké práce.

POSUDKY.

Anna Marie Tilschová, *Synové*. Román. V Praze, 1918. Nákladem F. Topiče. Poctěno cenou z nadání J. Š. rytíře Daubka. Věnováno: Památce otcově.

Román tento jest dalším dílem »Staré rodiny«, o které jsme referovali v »Naší Řeči« v ročníku I. na str. 181, ale tvoří samostatný celek, podobně jako Stará rodina. Jen že osoby i děj Synů plněji a výrazněji a v jinakém osvětlení předstoupí před duševní zraky těch čtenářů, kteří znají předchozí skladbu.

Chmurný obraz prvního dílu se tu rozvinuje dále. Čtyři synové podivínského otce, každý povaha jiná, ale žádný světlá, radostná, vyjma trochu snad Gustava — jeden proti druhému, všichni proti pětasedmdesátiletému otci, podávají smutný obraz pražské rodiny, stižené kletbou bohatství. Tam nezasvitla rodinná láska, zde vládla jen tma sobectví a svévole, nezkrocené smyslnosti. Srdce, práce, vyšší snahy, neb dokonce národ — to jsou Kučerům neznámé pojmy, jim poroučejí jen nízké pudy. Román Tilschové svítí životní dráze naší společnosti jako světla výstražná. Myšlenky nejvážnější, city nejkormutlivější pronikají člověka z této knihy, zvláště když si pomyslí, že není fabulí, že křičí holou pravdu, že takových obílených hrobů Praha chová až smutně mnoho. Jasnější barvy, jimiž obštědřena rodina Stuchlíkova a Emina, pak milá idylka chuchelského výletu Hedvičina s Karlem jsou aspoň kapkami osvěžující rosy na těchto neutěšených ladech.

Sloh Tilschové jeví v nové knize zvýšenou osobitost. Jest neohlédavě realistický, bez příkras poetických líčení a obrazů, bez měkkých barev a něžného nádechu, takořka jen konstatuje, co a jak bylo. Analyse duševní mají spíše ráz pozorování dušezpytného než básnický. Bystrému oku spisovatelčinu neujde žádné vrznutí bot, ani škrtnutí sirky, nebo nachýlení hlavy, mrknutí brv, žádné hnutí duševní. Každý postřeh svůj sděluje s čtenářem — odtud ta plastika slohová a slovesná v povahokresbě i v ději. Ženy i muži mluví bez obalu, směle: jeden Kučera, Jiří, po tři roky lásku umořuje uvažováním: je-li ona, Alice, skutečně ta pravá, a kdyby i byla, hodí-li se pánví svou k tomu, aby zrodila zdravé děti, a kdyby i to, zdali by snesl kolem sebe dětský křik i čpavý zápach plínek. Jiný Kučera, Karel, setkav se s milovanou kdysi Hedvikou, chotí svého přítele brněnského, po jeho smrti v Praze, ptá se: »Hedviko, povězte mně vy, jak jste potom žila? No... koho jste měla po mně? A když Hedvika odpoví: »Já? — Nikoho!«, usměje se tvrdě a dodá: »Jak to? Jeho jste přece nemilovala a vy? Že byste byla jen tak žila... jen tak — bez toho!« A paní Nina, žena »rozlítaná, všehochtivá, bujná, divoká, smyslná, rozkošnická, rozvrácená, dobrodružná, ale při všem chladná«, řekne zase příteli svého muže: »Celého už Vás znám, všecko Vám uhádnu, i jaké víno rád, i jaké ženy. Víte, co jsem od Vás chtěla.«

Doma prý je to ukrutně fádní, as jako pražské neděle se zavřenými krámy. Muž ji nudí, aspoň kdyby byl žárlivý. »Víte — praví — on Vám při obědě čte u polévky noviny! Zkrátka — přijďte k nám. Ať něco zkusí, ať je na Vás žárlivý. A Vy — Vy (naklonila se náhle až k jeho tváři) přijdete rád?« A když se po čase zase rozešli, Nina mu vmetla v tvář toto ženské sbohem: »Ty — nejsi vůbec ani muž! Taková směšná slečinka! A ani to — ne, ryba! Neutrum! A ani to ne — vůbec nic! Hadr! Nějaká věc — k vymetení — k zahození — nejposlednější věc!« — Nejmladší Kučera, zhýralý Viktor, mladík bez kouska ušlechtilého citu, mluví k bratrovi — prý s dobrým rozmyslem — o ženách takto: »Každá Eva je jen k jednomu, a potom — potom — už k ničemu... Všecky jsou stejná — chamraď. — Ctnostny jsou jen škaredé, a každá hezká je ke koupení.« Vůbec žena dostává zde také co proto, nejen mužské pohlaví.

Stejně jadrný, realistický a nepokrytý jest i dialog Tilschové, veliká přednost jejího slohu, oživující, děj zrychlující, úsečný a trefný.

Ve spisovatelce jest vůbec vypravěčí žíla a síla, která mnoho slibuje. Umělecké aspirace její vyznačuje již to, že nepřestává na drobných črtách, prostých povídkách, nýbrž volí veliká plátna, maluje život celé společnosti, podniká hned skladby románové, vyžadující pevné umělecké ruky, bohaté obrazotvornosti, silné povahokresby.

Tvoří nové, krásné, někdy až smělé metafory jako: trocha světla *hladí* kabát, letmým pohledem (odcházející) *objal* okno, *oponu* zoufání nazvedla zase naděje (lépe: nadzvedla), Hedvika s nechutí *šlehla* po sobě do zrcadla, oko je *přemýšlivé* a zapadlé hluboko do hlavy s mocným nosem a s knírem úplně bílým, zamodralý sníh vrhal až k němu *surové* světlo odražené, ostré *drápky* se ukázaly v koutcích temných očí, na Žofíně se mu *zableskl* trávník *zdomácněle* jasnou zelení, otec položil *vnitrosprávní* otázku, oči mu mátožně *plovaly* za velikými skly, na černých přilehavých punčoškách *seděly* podvazky ostře zelené s dvěma velikými, prudce a temně *růžovými růžemi*, drzá a s *vykoukanýma očima*, to bylo z *nejčervenějších* rozmarů dobrodružné paní atd. Příslovce užívá spisovatelka rovněž směle, ale někdy nemožně, na př. usmála se obojace, ležel opuštěně i sám (m. *opuštěn*), kněží široce (snad *do široka*) poklekli, světoznale mu zatřepal rukou, opět oči ztraceně upřeny na pilíř a p.

Proto nám záleží opravdu na tom, aby jazyk této umělkyně, který se zřejmě těší uvědomělé péči stejně jako děj, komposice a sloh, byl prost všech vad, nezabočoval do zálib, které nejsou

v souladě se správností mluvy nebo které chtějí býti mermo odlišné od mluvy obvyklé,

Některé chyby mluvnické jsme vytkli už prvnímu dílu; pohříchu se tady opakují: tak na př. přechodník budoucího času se spojuje s minulým časem slovesa hlavního: pozvednouc cíp zástěry usedala v pláči (*m. pozvedši cíp zástěry, usedavě plakala)*, nebo vyjdouc vzkřikla (m. *vyšedši)*, dále zůstalo: v leže (m. *leže)* pokládal světlo za škodlivé; užívá kladného slovesa m. záporného ve vazbě se slovem než-jen. Poslední dostane než kosti (m. *nedostane než* kosti), podobně: viděl než její ústa (m. *neviděl než ...);* germanismem jest: podráždění platilo jenom otci (m. *týkalo, vztahovalo se* nebo prostě:*byla podrážděna* jen proti otci). Nově pak přibyly některé drobné nesprávnosti, které pohříchu jsou (jak ostatně i shora vytčené) oblíbeným majetkem četných spisovatelů, na př. hráti karty (m. *v* karty), nesl jméno Cleo (m. *měl* jméno, *říkali, přezdívali* mu), perle (raději *perly)*, nezvykla si dosud na opuštěnost vdovinu (m. nezvykla *opuštěnosti vdoví)*, přál bys si (m. přál *by sis)*, hned zase ale zabořila prsty do vlasů (m. *ale* hned zase...), vyhostěnec (m. vyhoštěnec), v koutkách (m. v kout*cích)*, zhasla plamen (m. *zhasila)*, rozsviťte (m. *rozsvěťte)*, červené úponky podvisely hluboko nad bílé ubrusy (m. *visely dolů přes bílé ubrusy)*. »Podvisely« se objevuje několikrát.

Za to jsme rádi postřehli, že se v tomto díle vyskytuje již řidčeji absolutní kladení doplňku bez příčestí slovesa, kterého v Staré rodině spisovatelka užívala se zvláštní oblibou, i když to bylo sebe násilnější. Že tento způsob nepřispívá k jasnosti slohové, pozná se na př. z tohoto místa, kde ještě zůstal doplněk absolutně položen: Sivé, moudré oči sice upřeny ztraceně před sebe na pilíř, že vypadal se svým chatrným tělem jen sesout už v hromádku, ale bez jediného zaplakání až do samého konce tam vydržel starý Kučera (m. sivé, moudré oči *maje* sice upřeny před sebe na pilíř, *tak* že staré chatrné tělo jeho vypadalo, jako by se mělo už jen sesouti v hromádku...).

Na konec ještě poznámečku. Spisovatelka pro lepší charakteristiku podává způsob mluvení naší zlaté mládeže, ať tak dím fotograficky věrně. Slyšme jen něco: to bude skandál kapitální, to je ti napití jako pro samotného papeže, nejmladší táhne s ním, jen život nějak prošustrovat, flákají kartami, přijď ke mně dnes večer bubi-bubinku, nebuď tak předpotopní, tohle byla psina královská a p. Jsme povděčni spisovatelce, že zachytila také tuto stránku pražské mluvy ve vyšší společnosti zahnízdilou. Bude to jednou dokumentem doby. B.

Fr. Wenig, *Obrázky ze staré školy.* Vzpomínky a úvahy. Nákladem Ústřed. nakladatelství učitelstva československého Josefa Rašína v Praze VII. Věnováno památce drahých rodičů.

Kniha vítaná. Rodinná idyla, ale zároveň obraz národního života v první polovici 19. století (kniha se končí lety šedesátými). Střediskem děje jest obecná škola ve Stankově (vsi a městysi), obci, ležící na samém pomezí jazykovém v okrese horšovotýnském. Kniha má trvalou cenu; jest z nemnohých spisů memoirových u nás, obeznamujíc nás jednak s mnohými muži, vyniklými v písemnictví, ve školství, politice i v umění, jednak s poměry odjinud neznámými, s přerodem národnostním v řečeném údobí, s životem dávno zapadlým, s galerií drobných lidí, jichž si hned tak někdo nevšimne a kteří přece jsou jádrem našeho národa. Poznáváme při tom starou školu a učitele i kněze se všech stran a historicky věrně. Úžas budí pamět spisovatelova, ovšem podepřená vzpomínkami 7 bratří a sester. Domov, škola, chrám, klášter, příroda, vše vyobrazeno v 16 oddílech jasnými barvami, bystře a podrobně; ani mošna staré žebračky, slepé Barbl, neušla pozornosti a nevybledla v paměti Wenigově, aniž zvláštní způsob jejího žebrání. Snad bude někomu až příliš té podrobnosti; ale v povídce, kde vystupují osoby a děje smyšlené, napjatě sledujeme vypravování do všech záhybů duše a pohybů těla, kocháme se v autorově umění popisném; proč by nás nemělo zajímati vše v knize, jejíž obsah jest vážen z našeho vlastního života, která vypravuje a líčí pravdu a skutečnost, a to z údobí pro vývoj národa tak památného. A jak ji vypravuje a líčí! Prostě a jasně, jak potůček luční, plyne proud vypravování. Tu zvolní, tu zrychlí tok, jako by se na chvíli sám kochal v tom pestrém reji děje a věcí, jež kolem sebe vidí. Prohřívá jej teplo srdce, zpříjemňuje humor.* Osobní půvab činí jej milým. Při tom má svůj zvláštní ráz, který zejména filology bude poutati.

Otec spisovatelův byl muž vzácné povahy, ve všem samosvojný,

---

* Budiž tu uvedena aspoň jedna ukázka:

(Soused) Kašpárek nepatří sice do této kapitoly, která jedná o kněžích, neboť neměl ani prvního posvěcení, nýbrž byl krejčím; ale čtenář shledá, že tato episoda přece jen s hlavním dějem souvisí, jak již Aristoteles ve své »Poetice« požadoval.

Vedle svého řemesla byl Kašpárek také holičem, a to jediným pro městečko i ves. Mnoho práce s tím neměl, neboť většinou holili se u nás muži raději sami. Kdo se dával holiti u Kašpárka, byl ve výhodě tím, že neměl potřebí pouštění žilou, které bylo v těch dobách ještě velmi rozšířeno. Když holil, postavil se Kašpárek své oběti mezi nohy, aby mu neutekla; přivázati ji k stolici nebylo by pomohlo, poněvadž holený by byl nepochybně utekl i se stolicí. Kašpárek stříhal také vlasy. Nevěděl, co znamená stříhati po anglicku, po francouzsku, à la fiesko, a nejméně mu bylo známo stříhati na sedm milimetrů — znal toho umění toliko jeden způsob, t. stříhati »podle rendlíku«, kterého zase neznají kadeřníci městští. — — —

a tak i v mluvě. Syn patrně po něm zdědil kromě jiných vlastností i tuto. Co pěkných přísloví a pořekadel, příměrů a obratů lze tu nasbírati! Slyšme jen některé: Ten to umí, jako když sype hrách. Vdovec (je) jako olízaný vdolek. Mnoho dětí, mnoho zármutku, málo dětí, více zármutku, žádné děti, samý zármutek. Starostlivá hlava brzy prokvétá. Tváře dětí foukajících do ohně jsou mu nadmuty jako je mívají andělíčkové v kostele. Choditi na lásku říkali ve Stankově o těch, kdož chodili vypomáhat při práci za malou mzdu. Ovoce házeti na rapačku jest: házeti je mezi děti, aby se o ně prały. Jste jich pět = je vás pět atd. Také lexigrafové najdou zde bohatou studnici nových nebo nářečně pozměněných slov. V Stankově zastoupen byl obchod *šátkáři*, kteří chodili do světa nakupovat látek na ženské šaty, šátky a pentle a pak je prodávali. Sušeným hruškám říkali *klaucny*, bělicím (rybkám) *suchandři*, hrnku na jahody *trháček; srostlíky* jsou dva hrnečky k sobě přidělané; *ouborky*, *bouchory*, *puchny*, n. *dlažky* říkají zvláštnímu útvaru plodů švestky, které jsou bez pecek a vznikají působením jakési houby; půltřetník n. *dubák* slul krejcar konvenční měny (= 3½ h); rýč na vykopávání brambor *kopačka*, uzenáče *cimbury*, temeno hlavy *šošolka*, sklep *loch;* dvě hrsti lnu vyvochlovaného a ve zvláštní tvar stočeného se nazývaly *žemle* nebo *žemně*, též *panenka;* hastrmanu se říkalo *mužíček*, bludičkám *světýlka*. Mužského rodu je slovo *trochu* (za ten trochu učení). *Jetel* zase jest ženského rodu. Honiti se po lavicích školních byla *honička*. Z dialektických zvláštností uvádíme 3. pád množného čísla u mužského rodu; byl na *-om* (ke kovářom, k lidom, chlapcom). Místo přípony -ův u přivlastňovacího jména přídavného užívali: *-ojc* (židojc Honza, Kubíčkojc Franta). Hřbitovu říkali *břítov* nebo *krychov*, četníkům *štandáři*, mřenkám *břínky*, otýpce *votípka* atd.

Zachyceny jsou tu i četné zajímavosti folkloristické, zvyky, pověry i písně a popěvky. Na 1. apríle rodiče posílali děti pro račí krev; na sv. Petra a Pavla se nikdo nekoupal, kdyby voda sebe více byla vábila, neboť toho dne se musilo devět lidí utopiti a devět oběsiti. Vůbec jest tu probrán celý život lidský až po pohřeb a celý rok se všemi svátky, při čemž ovšem všude tryská příležitost k barvitému líčení dobovému. B.

DROBNOSTI.

DAL SE DO PLÁČE — ROZPLAKAL SE.

Dnešním našim spisovatelům se velice zalíbilo ve zvratných složeninách s předložkou *roz-;* vyjadřují jimi dnes snad nejraději

vznik nějakého děje. Čteme tak na př.: »prudké hřmění se rozbu-rácelo; při těch slovech se rozhučel proud Vltavy; píseň se roz-jásala z dívčích hrdel; půda se pod nohama rozkolísá; rozkrvácelo se ranní svítání; N. N. se rozkuckal; jinému se oči rozmžikaly; všechny vůně, všechny barvy se rozvoněly, rozpestřily v duši ne-věstině; královna se rozežvatlala« atd. Nepravíme, že by tako-váto slova, jichž z velké části v posavadních slovnících nenajde-me, byla nesprávná: ale rádi bychom viděli, kdyby si naši spi-sovatelé byli vědomi, jaký význam jim podle zvyku našeho ja-zyka náleží.

Chceme-li vyjádřiti pouhý *počátek* nějakého děje, říkáme oby-čejně jinak: říkáme na př., že začíná pršeti, dává se do deště, dáváme se do práce, do smíchu atp. V staré češtině se říkalo raději na př. »dáti se na běh« (posud se dáváme na útěk, na pochod a pod.) anebo »dáti se v pláč, v hádání« atp., ale nelze míti dnešní vazbu »dáti se do něčeho« za nesprávnou: předložka *do* zde jako v mluvě živé skoro vůbec vstoupila na místo staršího *v* se 4. pádem. Složenina s předložkou *roz-* je na místě, kde chceme říci, že děj nějaký nabyl *většího rozsahu* nebo *delšího trvání*. Dalo se do deště, který nám není vhod, bojíme se, aby se nerozpršelo, t. j. aby déšť nebyl silný nebo trvalý; zapláče-li dítě, běží matka je ukonejšiti, aby se jí nerozplakalo; je-li ospalé, hledí je včas svléci a uložiti, aby se nerozespalo; vydáme-li se na delší vycházku a nejde-li se nám dobře, těšíme se, že bude lépe, až se rozejdeme; jsou lidé, kteří, když začnou mluviti, roz-povídají se, že nevědí, kdy a jak přestati. Jen někdy tento pod-statný rys významový schází; tak na př. rozhněvá-li se někdo, snad se brzy zase udobří.

Nelze proto míti za chybu, řekne-li kdo na př., že se hřmění rozburácelo, je-li v naší představě, že potrvalo delší dobu. Na-psal-li někdo větu »bylo to na počátku měsíce dubna, kdy ptáci se rozzpěvují«, zní to sice nezvykle, ale není to nesprávné, míní-li se tím, že se vpravují do doby, v níž budou zpívati. Ale je jistě chybou, líbí-li se komu takovéto složeniny tou měrou, že je klade všude, kde by každý Čech (a i spisovatel sám, kdyby se nenutil do »krásného« slohu) mluvil jinak, t. j. kde jde právě jen o pouhý začátek děje. A takových dokladů nalézáme dnes tolik, že se opravdu zdá, jako by se někteří spisovatelé báli napsati na př. o někom, že se dal do pláče nebo do smíchu. Tak jsme na př. čtli v překladě o hochu, který se bojí o milou družku: »byl by se rozplakal, mysle, že snad Nella mu umře«; týž hoch o ně-kolik stránek »se rozesmál«, když rozespalá dívenka řekla cosi naivního; jeli spolu na koni, a rozespalá dívka »nachýliviši se

zpět, opřela svou hlavičku o jeho rámě a rozespala se úplně«. Kdo tak píše (a překladatel, z něhož vybíráme tyto doklady, není bohužel jediný), zbavuje češtinu jemného, ale důležitého rozdílu, který jest mezi rčeními »dal se do pláče (do smíchu) — rozplakal se (rozesmál se), usnul — rozespal se« atp.

KOŠICE, KOŠIC; BRATISLAVA, V BRATISLAVĚ.

Pod tímto nápisem napsaly Lidové Noviny brněnské v čísle 53. toto: »Že si české noviny nevšímají pořádně věcí na Slovensku, je stará věc, že by to teď mohly dělat, je zřejmo, ale některé listy se zásadně nepřiučují ničemu. A tak píše ještě plno českých listů o Košici, kde mají mluviti o Košicích atd. Což pak se aspoň Slovenský Východ nečte? Obrázkové časopisy z Prahy také skloňují v jednotném čísle — je to už ostuda!« Ano, je to ostuda, neznají-li noviny jmen ani větších měst našeho státu!

Pokud se týká Prešpurku, užívají Slováci proň jména *Bratislava*. I není záhodno proti tomu zdomácnělému tvaru zaváděti tvar Bratislav, vědecky snad sice správný, ale dnes přece už uměle znějící, který na Slovensku sotva by se již ujal. Slovenské názvy místní nejlépe přijmouti beze změny a nevnucovati lidu neobvyklých jemu novotvarů. I v Čechách ostatně v lidu se říká Čáslava, Přibyslava, na Moravě Břeclava. Tomu dialektickému sklonu napomáhala slova jako Sázava, Morava, Jihlava, Opava, Klabava a pod.

»MÁ DÁTI« — »DAL«.

Česká odborná terminologie obchodnická a účtovací není doposud ustálena; mám zatím na zřeteli toliko hořejší rčení, pokud mají vztah k zapisování do knih obchodních. V učebnicích našich čteme takřka všude při výkladě dvojité methody účtovací: *má dáti na účet... a dal účtu*, někdy i: *dal v účet...* — Vazby tyto nejsou správné; neboť první z nich: má dáti na účet... jest toliko nevhodným překladem z německého: *an das Conto...*, kdežto druhá nevystihuje zase jasně vzájemného vztahu účtovacího. Mám za to, že správně má býti stylisováno: *má dáti účtu...* a *dal účtem...* (instrum. prostředkový). Pokusím se vysvětliti lépe příkladem. Bylo koupeno zboží na úvěr od J. Nováka; dlužníkem jest účet zboží (dostal koupené zboží), tedy: *účet zboží má dáti účtu J. Nováka*, kteréžto jest věřitelem neboli vlastně zprostředkovatelem toho obchodního případu, tedy: *účet J. Nováka dal účtem zboží.*

Ostatně správnost této stylisace potvrzuje způsob účtování cizozemského, kteréžto jest mnohem starší než naše; tak příkladem

účtuje se po anglicku: má dáti (Debitor): *to the account* (účtu) a dal (Creditor): *by the account* (účtem), a po francouzsku: má dáti: *a compte caisse* (účtu pokladnímu), dal: *par le compte capital* (účtem základním); také při účtování italském, kteréžto jest vlastně kolébkou účtování dvojitého, se praví: má dáti. *a conto* a dal: *per conto.*

Jest si věru přáti, aby tato oprava — zdánlivě nepatrná — se ujala všeobecně, neboť mohu tvrditi ze své dlouholeté zkušenosti vyučovací, že žactvo chápe nesnadno tuto základní zásadu dopiky, není-li přesně a správně po česku vyjádřena a vystižena.

Richard Jiřík.

MÁTE ČAS?

K Ertlovu článku, uveřejněnému pod tímto nadpisem ve II. ročníku »Naší Řeči« str. 232 nn., poznamenávám, co mi píše přítel Jindra Imlauf, spisovatel v Novém Městě n. Met. U nich prý se rčení »mám čas« vyhýbají také z toho důvodu, že jest to výraz dvojsmyslný, protože tu slovu »čas« možno rozuměti ve významu času ženského, periody. Proto prý se tomu rčení vyhýbají zejména ženy, a když ho žena užije, dá leckdy muži příležitost k vtipu a škádlení. Obecně se u nich užívá rčení »mám kdy«.

Myslím, že tu jest upozorněno na věc velmi důležitou, na konkrétní příklad, jak velkou úlohu má ve volbě výrazu *citový přízvuk*, jenž, jak známo, zasahuje leckdy velmi účinně do vývoje významu toho neb onoho slova a rčení. Frant. Novotný.

»PŘÍTELI MACHARE, VYSTŘÍZLIVĚTE!«

Kolikrát jsme tato slova čtli ve výkladních skříních na Fričově letáku a v novinách ve zprávách o něm! A zeptal se kdo z nás, je-li to mluvnicky správné?

Lidé z opičky *vystřízlivějí*, *vystřízlivěli*, mají brzy *vystřízlivěti*: to znamená, že rozkazovací způsob má zníti *vystřízlivěj*, a vykáme-li, *vystřízlivějte*. Jako říkáme »rozumějte mi dobře«, a také »neházejte tím«, »nevracejte se hned« atd., nikoli »rozuměte, házete, vracete«.

Ovšem: Abraham zplodil Izáka, Izák pak zplodil Jákoba, Jákob zplodil Judu a bratří jeho. Dnes by se u nás skoro již kde kdo styděl, kdyby mu vyklouzla z úst správná věta, na př. »však oni brzo *vystřízlivějí*«: dnes u nás již lidé jen »rozumí všemu, hází čepicí, umí se ovládati«, a tedy opilci tělem i duchem »vystřízliví« (začali jsme si čárkami znamenati, kolikrát najdeme letos 3. os. mn. č. »oni nesmí«, ale v té posavadní nouzi o papír,

nebo papírové nouzi, jak se již u nás také říká, brzo jsme toho nechali). Tedy podle 3. os. mn. č. »vystřízliví« rozkazovací způsob jedn. č. »vystřízliv«, mn. č. — ale vždyť z tvaru »vystřízliv« nedostaneme »vystřízlivěte«, nýbrž »vystřízlivte«, jako hoď — hoďte, trp — trpte, a k »vystřízlivěte« by jedn. č. musilo zníti »vystřízlivi« (jako mysli — myslete, jdi — jděte)! Čtenář vidí, že ten Abraham »vystřízliví« zplodil motanici, z níž se tak lehko nedostaneme, leda bychom se odhodlali vymazati jej z rodokmene a vrátiti se ku poctivým tvarům starým.

Rádi bychom ukončili prosbičkou: »Přátelé, *vystřízlivějte!*« Ale víme, že by to bylo marné.

SÚČTOVATI — ZÚČTOVATI.

Z táborské spořitelny učiněn dotaz v čís. 10. II. ročníku »Naší Řeči« o tom, má-li se psáti súčtovati či zúčtovati.

Ačkoli Pravidla českého pravopisu v abecedním seznamu slov uvádějí pouze súčtovati, užívá se na školách odborných také tvaru zúčtovati, a to podle předchozích pravidel ve významu rozličném:

Súčtovati podle str. XV, 5b), když to znamená dohromady, na př.: Poslal jste nám dne 1. t. m. tolik, 15. tolik a 25. tolik zboží; súčtujte nám to laskavě, abychom mohli účet Váš obratem zaplatiti.

Zúčtovati podle str. XV. 3 = vykonati to, co znamená základní slovo; na př.: Zboží poslané dne 3. t. m. zúčtoval jsem Vám dluhem.

Nepřihlíží-li se k tomuto rozdílu, bylo by ovšem spíše na místě zavésti veskrze: zúčtovati. K.

VHODNÉ SLOVO.

Sdružení výtvarných umělců moravských založilo si zvláštní orgán: Umělecký list, jehož redaktorem jest malíř Kalvoda a který vychází v Hodoníně (roční předplatné 18 K). V 1. čísle právě vydaném ve skvělé výpravě a obsahujícím v tekstové části příspěvky od Milosl. Hýska (T. G. Masaryk), Aloisa Kalvody (Naša řeč — článek programní), Aloisa Mrštíka (Na Slovensku), Karla Wellnera (Chrám znovuzrození), Otakara Bystřiny (dlouho slibovanou Súchovskou republiku) a j. zaujala nás tato slova Mrštíkova: Když tak čítávám v našich novinách a knihách, v próse i básních ty nečeské věty, obraty a rytmus slov, tu vždy a znovu ozve se ve mně přání: Kéž by naši spisovatelé a novináři chodili na Slovensko učit se původnosti v řeči a studovat její barvu, její hudbu a prostičkou její krásu a vzácnou jednoduchost! Bylo mně vždy

rozkoší, poslouchat hovory nejen slovenských dám, v jejichž ústech řeč slovenská zvlášť krásně zní, ale rozkoší mi byla i lahodná, hudební slovenština lidu prostého, a jistě hříchu neodpustitelného dopustil by se, kdo by lahodnou a původní slovenštinu nahrazovati chtěl češtinou, jakou se namnoze dnes nejen mluví, ale bohužel i píše. Nyní, kdy došlo k dávno želanému našemu spojení nejen kulturnímu, ale i hospodářskému, nepochybuji o tom, že od nynějška naši spisovatelé hojně a dlouho tu na Slovensku budou pobývat a Slovensko že se jim stane pro kulturu českého jazyka blahodárnou školou, bohatou jazykovými rozmanitostmi v různých krajích slovenských.«

Jest to první hlas, upozorňující na možnost obrodného vlivu slovenštiny na český jazyk. Kéž se splní toto pěkné přání!

HOVORNA.

ČEŠTINA NAŠICH ZÁKONŮ.

Již několikráte byl vysloven požadavek, aby zákony a nařízení, vydávané naší nynější českou vládou, byly po stránce jazykové bezvadny. Avšak skutečnost se od přání tohoto velmi odchyluje. Co jest nám někdy čísti na vyhláškách, uveřejňovaných v denním tisku, je přímo úžasné. Čiší z toho naprostý nedostatek citu pro český jazyk. Je to myšleno úplně v duchu německých výnosů a nařízení a jen českými slovy pracně přioděno. Dovoluji si poslati jen jeden příklad z poslední doby. V Nár. Politice ze dne 10. února 1919 (a podobně i v Národních Listech a snad i v jiných časopisech) uveřejněna byla vyhláška ministerstva pro výživu lidu s titulem »Výživa a zásobování lidu. Příděl tuků.« Mezi jiným čtlo se tam: »Podávání sem žádostí a docházení sem deputací, jednotlivců a korporací, kterým... atd., jest tudíž bezpředmětno a nelze jich vůbec vzíti v úvahu« — kde by bylo prostě stačilo říci: »Jest zbytečné, aby se sem žádosti podávaly a deputace docházely.« — Dále: »Přidělování tuků děje se a díti se bude« — místo: »Tuky se přidělují a přidělovati se budou«. Dále: »Žádosti nechť posílány jsou na příslušný úřad, aby se jim vyřízení dostalo« — místo: »Žádosti nechť jsou posílány příslušnému úřadu, aby tam byly vyřízeny.« Dále: »— a tento úřad jest pověřen rozdělováním tuku« — místo: »— a tento úřad má tuk rozdělovati.« Vůbec jeví se úžasná záliba ve zpodstatněném infinitivu zcela proti duchu jazyka českého. Hodí-li se Vám tyko ukázky, račte je v »Naší Řeči« uveřejniti. Uznávám obtíže, s nimiž musí úřad pro výživu lidu pracovati, že jde spíše o věc než o formu, ale snad by i při tom více šetrnosti k našemu jazyku neškodilo. Poroučí se Vám v úctě oddaný odběratel a čtenář »Naší Řeči«

Richard Rynda.

*

Zaráží nevážnost k jazyku našemu u kruhů vlády československé. Je svrchovaný čas, aby se zasáhlo jinak než dosud. Co platno, že Naše Řeč pracuje, seč jest, o správnosti a čistotě jazyka, když ti, kdož by ji měli čísti, buď jí nečtou, anebo

čtouce nedbají. Je pro nás zahanbující, vycházejí-li nyní jazykem českým všeliké zákony a nařízení, ve kterých se kupí hrubá chyba na chybu! Nedbá-li česká vláda čistoty jazykové, co můžeme pak požadovati od denních listů, vlastně novinářův? Zlobí mne, vidím-li, že vyšel zákon o 8 hodinné době pracovní, který svou nečeskostí a hrubými chybami mluvnickými jen oplývá.

Netěší mne nové poštovní poukázky, kdež opět bije do očí »obnos« a mimo to prapodivné slovo »doručovka«. Na čecích (šecích) trčí stále nestvůrné »majitel« místo »majetník«, tvar »nedoví se« (3. os. mn. č.) místo »nedovědí se«, a ovšem zase nezbytný »obnos«.. Sloh je opět nečeský, je to v českém rouše němčina. Jak všemu tomu čeliti? S. M.

EID = CID.

Přítel »Naší Řeči« nám píše: Zaznamenali jste již některé rozmarné ukázky činnosti »šotka překladatelského« (zejména, pokud se pamatuji, loni »les básnický«, dichter Wald); dovolte mi proto, abych Vás upozornil na nejnovější jeho kousek. Četl jsem onehdy v odpolední »Nár. Politice« zprávu o císaři Vilému II. a sociálních demokratech, převzatou z »Arbeiter-Zeitung« (vlastně z »Fränkische Tagespost«), a tu na samém konci zarazil jsem se u zmínky: »...na císaře Viléma přiléhá věta, která mluví o přísaze králů: Pravda-li se jim řekne, oni neslyší.« Ráčíte zajisté uznati, že jsem byl právem velice dychtiv zvěděti něco víc o této přísaze králů, která mluví o nich samých, že neslyší pravdy, i šel jsem proto ad fontes, k prameni. A hle, co tam čtu! »Es trifft für Wilhelm II. der Satz zu, den der Cid von den Königen spricht: Sagt man ihnen wohl die Wahrheit, aber sie, sie hören nicht.« Divíte se, jak bylo možno přeměniti Cida (a to Herderova II. 32) na přísahu, že? Inu docela prostě: »Arbeiter-Zeitung« se tiskne švabachem a švabachové C je velmi podobné písmenu E. A tak nepozorný překladatel četl Eid místo Cid a přísaha byla tady. Že smysl se tím změnil v nesmysl, p. překladateli už nevadilo.

HOHENZOLLER — HOHENZOLLEROVÉ.

»Poněvadž naše noviny bez rozdílu směru musí stále — bohužel — psáti o příslušnících bývalého císařského rodu německého, a poněvadž všechny svorně píší o rodu hohenzollernském, o tom, že Německo zničili Hohenzollernové, připomínáme všem, jichž se to týká, a také sobě ovšem, že tento způsob psaní je hrubou chybou proti češtině. Jeden člen onoho nechvalně známého rodu se jmenuje Hohenzoller, dva členové se jmenují správně česky Hohenzollerové (nikoli podle německého plurálu Hohenzollernové), přídavné jméno příslušné je správně hohenzollerský (nikoli hohenzollernský). Je to maličkost, ale ne malichernost, a proto na ni upozorňujeme.« (»Nár. Listy« 19. března 1919.)

»PLATITI«.

Prof. Zubatý v článku svém, jednajícím o slovese »platiti«, praví na str. 36.« »Zde bych upozornil na slovo, které upadlo v zapomenutí a přece snad, zejména ve slohu právním a úředním, leckde mohlo by býti vhod. Kdo platí, je platitel. Staří

Čechové mu říkali »plátce«; to je slovo, které by se mohlo vzkřísiti k novému životu.«

K tomu si dovoluji podotknouti, že není třeba, aby slovo toto bylo křísено, neboť ho novější právníci výhradně a již dosti dlouho v slově i v písmě užívají místo »platitel«.

Zásluhu o to má Alois Vojtěch Šembera, který ve svém překladě »Obecného zákoníka občanského« (jehož první vydání vyšlo r. 1862) všude tam, kde se v německém tekstě vyskytuje slovo »Zahler«, klade »plátce«, tak zejména v §§ 1357, 1358, 1361, 1400, 1401, 1422 a 1423. Slovo »Selbstzahler« v § 1407 překládá Šembera »samoplátce«. Dr. Gintl.

»PO PŘÍPADĚ.«

V novinách se opakuje stále a stále rčení »po případě«. Bartoš již r. 1891 ve své Rukověti správné češtiny napsal: »Po případě«, majíc tuším nahrazovati »eventuálně«, vyskytuje se v době novější v písmě i v řeči nesmírně často zcela zbytečně (místo slov neb, třeba-li, kde toho třeba).« Tak jsme čtli nedávno v »Nár. Politice«: »Čeští dělníci zaměstnaní za války v továrnách na munici po případě na třaskaviny atd.« A brzy potom zase v úřední vyhlášce: »...příkoří, kterých se obyvatelstvo již dopustilo, po případě dopustí..., ručí za všechny nároky, jež vznikly, po případě vzniknou...« atd. Nám venkovanům by bylo mnohem srozumitelnější, kdyby se tu místo »po případě« bylo užilo správněji slovíčka: neb. O hromadění cizích slov ve »Venkově«, kterým většina čtenářů-rolníků nerozumí, lépe již nemluviti. Nechtěli byste proti tomu nějak zakročiti? J. B., odběratel »Naší Řeči«.

Odpovídáme: Připomenutí Vaše o zbytečném užívání slova »po případě«, opravdu pořád se rozmáhajícího zvláště ve slohu úředním, jest docela vhodné. — Pokud se týká žádaného zakročení u redakce »Venkova«, doporučujeme, aby čtenáři toho časopisu dopsali přímo jeho redakci v té věci několik důtklivých slov.

»SAMOTÍŽ.

Asi před šesti lety byl jsem s rodinou přes prázdniny v Týnici n. Sáz. Kdysi vypukl tam požár, k jehož uhašení sjelo se několik hasičských jednot se stříkačkami. Zašel jsem po ohni k požářišti, kde na svažující se silnici stála stříkačka. Tamní mládež pobíhala kolem ní a někteří hoši pohrávali si brzdou, až stříkačka vlastní tíží se pohnula a málem by byla sjela dolů do dvora. Starík jakýs zpozorovav to, zabrzdil znova stříkačku a zvolal: Kluci darební, hrají si brzdou a brzy by byla stříkačka samotíž sjela dolů a neštěstí bylo by tu. Slova samotíž jsem do té doby neslyšel, ale zalíbilo se mi, jak stručně vyjadřuje naše rčení »vlastní vahou.« Prosím sl. redakci o vysvětlení, žije-li ještě to slovo a je-li jinak známo? K. Bolina.

Odpověď. Samotíž jest staré slovo. Užívalo se ho jako podstatného jména na pojmenování vozidla, jež člověk sám táhne: samotíž, též samotížky, samotíhy bývaly (a místy posud jsou) takové sáně, též sáně, jež samy s vrchu jedou. Příslovce samotíž je doloženo již v staré češtině (Kott, Přísp. 2, 286); říká se posud

místy samotíž vézti, nésti, orati, jeti atp. Hájek (401b) vypravuje o Táborích podobně, jak faráře s kaplanem »na káry vsadili a samotěží vezli«; z píseckého archivu máme od p. dra Aug. Sedláčka výpis z r. 1547 o dovolení, aby lidé »samotěhem« sobě mohli bráti z lesa dříví. I v uvedené shora větě má význam podobný: bez pomoci, sama od sebe sjela.

»SELF MADE MAN.«

Self made man je těžko nahraditi jediným slovem českým, které by vystihovalo angl. složeninu, vlastně větu na jedno slovo sraženou. Ani samorostek ani samorobec nevystihuje smyslu: samorostek uvádí se nutně v souvislost se slovem samorostlý, které znamená něco jiného než slovo anglické (na př. samorostlý humor, samorostlé názory), v samorobec — nehledě k nespisovnému robiti — není vystižen trpný, vlastně zvratný význam slovesné složky anglického slovesa (samorobec = kdo sám, bez cizí pomoci něco robí). Náhrady za taková slova tvoří se nejlépe spontánně, jen se zřetelem na pojem a bez zřetele na tvar slova cizího. Tak tvoří lid a možná, že by se v jeho slovníce našlo označení pro člověka, který se sám udělal. Snad některý z našich čtenářů mohl by nám pomoci.

SNĚTIVÝ KLAS V ČESKÉ PŠENICI?

Venkovana přivedu na Žižkov, adresu má na lístku. »Ach, ta tu nebydlí — ta je — — počkejte: Libušina ulice!« Napříč Žižkovem. Poblíž radnice ptám se po Libušině ulici, abychom se neotměli. Kterak potom za tmy přečteš číslo? Tázaný chvíli vzpomíná. »Aha, Libušinova ulice! To jděte...« Sluchu nevěřím, ale nosím to měsíce s sebou. Ve mlýně za aprovisací střetnu se se sčetlým dělníkem. Za hovoru: »... na Žižkově, Libušinova ulice.« Tedy tak? Přece: maminčina zástěra, třešně v maminčině zástěře — škola hravě a trvale může a má nacvičiti. Kde to vězí? Správný jazyk, i jazyk lidový, je přece také duševním majetkem republiky!

K. K.

STÉ VÝROČÍ.

Roku 1921 bude tomu sto let, co vyšel první díl Preslova »Kroka«, časopisu, kterému skoro bychom měli záviděti, že mohl u svých čtenářů předpokládati tolik touhy po poučení ve všech oborech; aspoň nevím, který z nyněších časopisů českých by směl přinésti delší pojednání o indické prosodii a metrice vedle přehledů prací astronomických, zeměpisných, chemických atd. Ale nač tam chci upozorniti čtenáře »Naší Řeči«, jest »Lovec anebo Oprava pohřešků proti duchu mluvy československé«, známá stať Antonína Marka, uvedená těmito slovy: »Chyby buďte vytčeny k výstraze, ale nic k úrazu, jelikož chyba každým vládne, kdokoli chodí pod sluncem. Tímto heslem přikročujeme k odvážnému přetřibení pohřešků spisovatelských nejmenujíce osoby v naději, že dobromyslnou omluvou a domluvou uhodíme k cestě pravější a pooblomíme se v slohu čistějším, aby, vydaří-li se kazitel český, neměl tolik práce v satyrickém mrskání.« Mezi káranými »pohřešky« čteme na 9. místě: »Čiň rozdíl mezi mě la, habuit, a mně la, putavit, mezi mně, dativem, a mne, genitivem. Sice tobě vytknou, že mluvnice česká nebyla u tebe

ještě noclehem«, a na 10. místě: »Od něj místo od něho dovolují si mnozí: medle jakým pak právem?« Budeme moci v jubilejním roce říci, že od té doby česká mluvnice byla noclehem u každého Čecha? A že si již nikdo nedovoluje mluviti a psáti, co bylo před stoletím a po stu letech káráno? F. N.

Z OBCHODNÍ ČEŠTINY.

Ctěná redakce! Mám prosbu. Věnujete po zásluze stálou pozornost politické a zpravodajské části denního tisku; ale neméně toho zasluhuje též zadní oddíl našich novin, t. zv. Národní Hospodář, který jest posud po stránce jazykové ubohou popelkou. Tak čteme napořád, že »bankovní papíry byly obchodovány« (místo: s bankovními papíry bylo obchodováno, se obchodovalo, srovn. I. ročník »Naší Řeči«, str. 313). Pod nadpisem »Trh českých hodnot« čtli jsme v Nár. Listech: Valné hromady pivovarů upoutaly pozornost širší veřejnosti do té míry, že jejich akcie jsou stále poptávány (místo: jest po jejich akciích stále poptávka). Ve Venkově pak byla zpráva, že Česká obch. společnost vyplácí dividendu proti předložení kuponů (místo na kupony, nebo na předložené kupony). Redaktoři této části neměli by otiskovati zprávy bankami jim zasílané mechanicky a bez prohlédnutí. Fr. Novotný, rada zem. s. v Plumlově.

LISTÁRNA.

Dol. Jiřetín. Od jména most (i Most) bylo přídavné jméno mostský. Tomek (Základy starého místopisu praž. III., 16) píše o Mostské ulici, jinde o mostské bráně, Pulkava (podle Gebauerova Stč. slov.) o hradě mostském. Jungmann II., 494 zaznamenává rukopisný doklad, že Mostští, jak přiročí svého zastávati budou, vyslyšáni býti mají. Časem však přídavné jméno mostský ustoupilo pohodlnějšímu mostecký (ze základu mostec n. mostek) a píše se pak o Mostecké ulici, mostecké věži a p. a tak také o kraji mosteckém a p., kdež na podporu byla zajisté i mnohá jiná přídavná jména toho tvaru, utvořená od jmen místních, jako písecký, hradecký a p. Okres mostecký píše se s malým m, protože jména přídavná, utvořená ze jmen vlastních, píší se malým písmenem kromě určitých případů vypočtených v Pravidlech.

Panu F. M. v Hluboké. O krácení podst. jmen díra — děrou a p. byl výklad v N. Ř. II., 254. Z toho, že je síla — silou, nesmíme usuzovati, že musí býti také třída — třídou; jazyk má své důvody, proč podle našeho zdání vybočuje tu a tam z pravidla mluvnického, a nesmíme zapomínati, že jazyk se nespravuje pravidly mluvnickými, nýbrž pravidla mluvnická jazykem. Třída je slovo staré a znělo kdysi třieda; kdyby je byl jazyk v 7. p. zkracoval, znělo by tředou (jako díra, stč. diera — děrou). — Píšeme řídící učitel, nikoli řídicí, protože jde o učitele, který školu skutečně řídí, kdežto řídicí podle analogie by mohlo znamenati učitele, který jen na to je, má k tomu schopnosti, aby ji řídil, třeba nic neděla! Také mívají tato přídavná jména význam trpný, na př. prací, mycí a p. je to, co se dá práti, mýti a p. Vystihuje tedy slovo řídící funkci učitele školu spravujícího nejlépe.

Panu F. M. Slovo oběživo bylo v našich dnech patrně právě raženo. Slova s touto příponou -ivo (vlastně -vo) jsou utvořena většinou a pravidelně od sloves IV. třídy, jako stavivo, topivo, hnojivo, svítivo, krmivo, kuřivo (jsou většinou nevelmi stará), od nich se přenáší přípona -ivo k jiným kmenům slovesným, na př. pečivo (od péci), melivo (od melu), předivo (od předu), mlezivo (od mlzu = ssaji) a p. Slovo oběživo přitvořeno však bylo prostě ke slovu oběh, nikoli k základu slovesnému (ten je obíhati, kdežto oběživo by předpokládalo sloveso oběžeti s významem trvacím) a není tedy po našem soudu docela správně utvořeno, čehož na slovech uměle tvořených smíme a máme vším právem žádati. — Výraz »vedoucí síla«, který má znamenati vedoucího úředníka, je zřejmý germanismus; my slova síla v tomto významě (= Kraft, Lehrkraft a p.) neužíváme. — »Zapracovaný dělník« není výraz chybný; zapracovati se je utvořeno právě tak jako zabrati se, začísti se, zamilovati se, a jako říkáme o tom, kdo se do něčeho zabral nebo zamiloval, že je do toho zabraný, zamilovaný, můžeme říkati také o dělníku, který se zapracoval (t. j. do práce vnikl a zná se v ní), že je to dělník zapracovaný.

Panu F. Š. v P. České jméno Zdeněk (Zdeňka) je domácí, rodinná zkratka buď latinského jména Sidonius (Jungmann V., 631) anebo českého Zdeslav (F. A. Slavík v Č. Č. M. 1889, str. 161); v rodině pánů ze Šternberka na př. vyskytuje se jméno Zdeslav i Zdeněk velmi často, což by mohlo býti svědectvím, že jsou to jen dvě různé formy téhož jména v rodině oblíbeného. Analogie podobných zkrácených jmen domácích, jako jsou Václav — Vaněk, Čáslav — Čeněk, Zbyslav — Zbyněk, Bohuslav — Bohuněk (Buněk), Stanislav — Staněk, ukazuje i při jméně Zdeslav na formu Zdeněk. To je také způsob u nás odedávna ustálený. Ne tak snadno lze věc rozřešiti bez spolehlivě psaných dokladů starších při jméně ženském. Pouhým přechýlením jména Zdeněk vzniknouti mohlo ovšem jméno Zdeňka, jehož ň v sousedství k mohlo ztvrdnouti v n (Plzeň — Plzenka, mřeněk — mřínka). Jméno ženské mohlo však také býti utvořeno ze staršího Zdena (koncovka -ena je častá u jmen ženských) a znělo by pak Zdenka; ale ani tvar Zdenka nevylučuje tvar Zdeňka, neboť skupina nk měnívá se v ňk (postranky — postraňky, posunky — posuňky a p.). Pouhým rozborem mluvnickým se tedy jistoty nedobereme a jest tedy nejlépe podle jména mužského i podle ustáleného zvyku psáti nejen Zdeněk, nýbrž i Zdeňka. Tak píše i Matiční Brus i Pravidla; neshody mezi oběma rádci, o níž se zmiňujete, není.

Dr. Kramarcz, Benes. Tak čteme v časopise pro mládež »Le petit journal« v čís. 2. roč. 2., jež právě vyšlo, a jenž jest vydáván profesory drem Mikovským a drem Špíškem. Jak se mají psáti vlastní jména ať osobní ať jiná, ať naše ať cizí v tekstě jinojazyčném? Soudíme, že se psáti mají pravopisem původním a bez všelijakých ústupků jinému jazyku. Tak píšeme vlastní jména německá a francouzská, italská i anglická, latinská i řecká atd. S tohoto zřetele jest psaní hořejší nepřípustným přehmatem, proti němuž nutno se ohraditi tím spíše, že ho užito v listě pro studentstvo a že se jím učí již mládež svá příjmení komo-

liti. A jak úžasně mimo to vypadá zkomolené české jméno v očích čtenáře cizího, »Kramarcz« proti »Kramář«! To přece není čeština! V. K.

Panu red. K. v H. na M. Snaha Vaše po správnosti jazykové jest potěšlivým úkazem a může býti příkladem novinám jiným. Z Vaší péče jazykové vzejde jen prospěch.

Panu učiteli Markovi v Plavech u Železného Brodu. Odkazujeme Vás na úvodní článek prof. Zubatého v tomto čísle »Naší Řeči«. Je to stanovisko celé redakce a, jak doufáme, správné stanovisko všech rozvážných a věci znalých lidí v našem národě

Panu J. Š. v Pr. Žádáte nás, abychom upozornili své čtenáře na to, že slovo batoh (ne baťoch), které se Vám zdá býti přece jen názvem posměšným, by se mělo nahraditi výrazem vrecko, které uvádí Palkovič ve svém Slovníku, nebo vřecko, kterým Jungmann nahrazuje německý rucksack. Ale batoh nemá posměšného významu, to je čistě subjektivní dojem. Slovo to se vyskytuje už ve staré češtině, na př. v legendě o sv. Kateřině, ovšem ve významě poněkud jiném. Na Slovensku pak žije napořád a dokonce i v lidových písních (na př. poď mi zdvihať batoh trávy).

Panu V. K. v P. 2. pád množný mezd (od slova mzda) není tvořen násilně (jako není tvořeno násilně slovo námezdní), nýbrž je nezvyklý, protože se slova mzda v množném čísle málokdy užívalo. Pokládati sklonění slova mzda v množ. čísle za defektivní (t. j. bez 2. p. množ.) není dobře možné, protože vlastností defektiv je, že za scházející formy užívalo se tvarů slov jiných, souznačných (tím právě defektiva vznikala), a takové náhrady za 2. p. mezd v jazyce není. A že denní potřeba může přinésti s sebou i potřebu množných tvarů slova mzda, toho svědectvím je právě faktum, že se 2. p. množ. mezd vyskytl a vyskytuje. Není přece zhola jedno, napíšeme-li, že dělnická mzda je vysoká anebo že dělnické mzdy jsou vysoké, neboť v tomto případě jsou různé případy mzdové výšky jaksi individualisovány. Proto není proč se pozastavovati nad tím, vyskytne-li se kde tvar mezd, když je správně utvořen a když je k množ. číslu — a v tom je snad punctum saliens celé věci — důvod. To platí i o 2. p. množ. zel, byť menší měrou, neboť tu je náhrada nezvyklého a nebývalého tvaru mnohem snazší. Spisovatel, který má jazykový cit, zarazí se zajisté nad nezvyklostí tohoto tvaru a uhne, napíše z dvojího zla (m. ze dvou zel), sáhne k synonymu nebo k opisu (špatnost, bída, zlá věc a p.). Tím ovšem není řečeno, že s vývojem významu slova zle nemohl by nastati okamžik, kdy všecky tyto prostředky nevystačí a kdy bude třeba sáhnouti po tvaru nezvyklém a nikdy nebývalém, jako jsme už sáhli po plurále zla, kterého v starším jazyce také nebývalo.

*

*) O p r a v a. Na str. 15., ř. 30. místo „toužící po ženě" čti: *toužící ženě*.

Číslo 3. vyšlo dne 5. dubna 1919. Z redakce odpovídá dr. Jaroslav Vlček.
Tiskla firma: Th. Venta, společnost s r. o. v Praze I., v Bílkově ul. č. 17.